

دانشگاه سیستان و بلوچستان
تحصیلات تکمیلی

پایان نامه کارشناسی ارشد در رشته مهندسی کشاورزی - اقتصاد کشاورزی

عنوان:

بررسی عوامل مؤثر بر سهم بخش کشاورزی در تولید ناخالص داخلی اقتصاد ایران

استاد راهنما:

دکتر احمد اکبری

استاد مشاور:

دکتر علیرضا کرباسی

تحقیق و نگارش:

مرتضی آسپیرا

(این پایان نامه از حمایت مالی معاونت پژوهشی دانشگاه سیستان و بلوچستان بهره‌مند شده است)

بهمن ۱۳۸۹

بسمه تعالی

این پایان نامه با عنوان بررسی عوامل مؤثر بر سهم بخش کشاورزی در تولید ناخالص داخلی ایران قسمتی از برنامه آموزشی دوره کارشناسی ارشد مهندسی اقتصاد کشاورزی توسط دانشجو مرتضی آسپیرا با راهنمایی استاد پایان نامه دکتر احمد اکبری تهیه شده است. استفاده از مطالب آن به منظور اهداف آموزشی با ذکر مرجع و اطلاع کتبی به حوزه تحصیلات تکمیلی دانشگاه سیستان و بلوچستان مجاز می باشد.

مرتضی آسپیرا

این پایان نامه ۶ واحد درسی شناخته می شود و در تاریخ ۸۹/۱۱/۲۹ توسط هیئت داوران بررسی و درجه بسیار خوب به آن تعلق گرفت.

تاریخ	امضاء	نام و نام خانوادگی	
۸۹/۱۱/۲۹		دکتر احمد اکبری	استاد راهنما:
		-	استاد راهنما:
		دکتر علیرضا کرباسی	استاد مشاور:
		دکتر جواد شهرکی	داور ۱:
		دکتر محمود صبوچی	داور ۲:
		دکتر یزدانی	نماینده تحصیلات تکمیلی:

دانشگاه سیستان و بلوچستان

تعهدنامه اصالت اثر

اینجانب مرتضی آسپیرا تأیید می‌کنم که مطالب مندرج در این پایان‌نامه حاصل کار پژوهشی اینجانب است و به دستاوردهای پژوهشی دیگران که در این نوشته از آن استفاده شده است مطابق مقررات ارجاع گردیده است. این پایان‌نامه پیش از این برای احراز هیچ مدرک هم سطح یا بالاتر ارائه نشده است.

کلیه حقوق مادی و معنوی این اثر متعلق به دانشگاه سیستان و بلوچستان می‌باشد.

نام و نام خانوادگی دانشجو: مرتضی آسپیرا

امضاء

تقدیم به؛

به نام خداوندی که نعمت بزرگ پدر و مادر بر سر فرزندان ارزانی داشت.

به نام او که پدر و مادر را منت و نعمت قرار داد.

سگسرو قدردانی فراوان خدمت پدر و مادر عزیزم به خاطر تمامی زحماتی که در

دوران پر فراز و نشیب زندگی ام متحمل شدند.

تقدیم به پدر و مادرم که به من چگونه زیستن را آموختند.

پاسکزاری؛

خداوند را سپاسگزارم که در لطف او این پایان نامه با موفقیت به پایان رسید. از اساتید راهنما و مشاور جناب آقای دکتر احمد اکبری و دکتر علیرضا کرباسی که در تمام مراحل این کار نقش بسزایی داشتند قدردانی و تشکر می‌کنم؛ همچنین بدین نظرات ارزشمند استاد بزرگوار جناب آقای دکتر محمود صبوحی، هم که بنده را از راهنمایی‌ها خویش بهره‌مند ساختند نهایت تشکر را دارم. علاوه بر خود واجب می‌دانم که از اساتید بزرگوار، آقایان دکتر نظردهمره و دکتر جواد شهرکی و دکتر مصیب پهلوانی که به من علم آموختند قدردانی نمایم.

در انتها از کلیه دوستان و همکلاسی‌هایم که هر کدام به نوعی در تهیه و تدوین این پایان نامه بنده تحسیر را یاری نموده‌اند؛ آقایان جواد کرامتی، معود زندوانی، وحید شهبانی‌نژاد، معود ابوبی، احمد رسولی‌زاده، مرتضی یعقوبی، عبدالله میرزایی، علیرضا ربه‌بر دهقان، فرشید پور شهبانی، سعید سخدری، حسین دینی، داوود علبد، قدیر شیرازی، معود سلیمانی، مجید محمودی، رامین احسانی، ابوالفضل خسروپور، محمد افشار مهر و خانم هارستیان، ناظمی و امیرزاده صیمانه تشکر و آرزوی سلامتی و خوشبختی را برای تک تکشان دارم.

چکیده

در این تحقیق چگونگی تأثیر موجودی عوامل اصلی تولید و قیمت‌های نسبی بر سهم بخش کشاورزی در تولید ناخالص داخلی مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. در مطالعه حاضر از ویژگی‌های پوش تابع تولید ناخالص داخلی بر مبنای مدل‌های نظری دیگزیت و نورمن و با استفاده از داده‌های سری زمانی طی دوره زمانی ۱۳۸۶-۱۳۳۸ برای شناسایی عوامل مؤثر بر سهم بخش کشاورزی در GDP استفاده شده است. برای برآورد معادلات و بررسی رابطه یا روابط بلندمدت بین متغیرها، از روش اقتصادسنجی VECM استفاده شد. مهمترین نتایج حاصل از تحقیق بر وجود تأثیر مثبت قیمت نسبی کالاهای کشاورزی بر سهم بخش کشاورزی در GDP در بلندمدت دلالت دارد. نتایج اهمیت قیمت‌های نسبی را نشان می‌دهد، زیرا افزایش قیمت کالاهای کشاورزی باعث بهبود رابطه مبادله به نفع بخش کشاورزی می‌شود و باعث می‌شود درآمد کشاورزان افزایش یابد. با وجود خانوارهای کم‌درآمد در این بخش لازم است که دولت از تولیدکنندگان داخلی در مقابل کاهش درآمد، سیاست‌های حمایت از درآمد کشاورزان را اعمال کند. سیاست دولت در زمینه قیمت‌گذاری محصولات کشاورزی باید با توجه به افزایش قیمت در سایر بخش‌ها صورت گیرد، زیرا با توجه به اینکه افزایش قیمت بخش کشاورزی بر درآمد کشاورزان تأثیر می‌گذارد و باعث می‌شود که رابطه مبادله به نفع بخش کشاورزی تغییر کند و درآمد واقعی کشاورزان افزایش یابد. همچنین از نتایج دیگر این تحقیق می‌توان به رابطه عکس بین موجودی سرمایه در هر واحد نیروی کار با سهم کشاورزی در تولید ناخالص داخلی اشاره کرد، زیرا تغییر تکنولوژی بخش کشاورزی را تحت تأثیر خود قرار می‌دهد که این نتیجه هماهنگ با قضیه ریبزینسکی است زیرا فناوری غالب در بخش کشاورزی ایران تا حد زیادی کاربر بوده و این می‌تواند دلیلی بر قدرت پایین، اثر متغیر موجودی سرمایه بر سهم بخش کشاورزی باشد.

کلمات کلیدی: سهم کشاورزی در GDP - قیمت‌های نسبی - کشاورزی - الگوی VECM

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	فصل اول: کلیات
۲	۱-۱- مقدمه
۳	۲-۱- بیان مسئله و سؤال‌های اصلی تحقیق.....
۳	۳-۱- ضرورت و اهمیت تحقیق.....
۴	۴-۱- فرضیه‌ها
۴	۵-۱- پیشینه تحقیق
۶	۶-۱- اهداف تحقیق
۷	۷-۱- کاربردهای تحقیق
۷	۸-۱- استفاده‌کنندگان از نتایج تحقیق.....
۷	۹-۱- نوآوری تحقیق.....
۷	۱۰-۱- روش انجام تحقیق
۷	۱۱-۱- روش و ابزار گردآوری اطلاعات
۸	۱۲-۱- زمان‌بندی انجام مراحل مختلف تحقیق
۹	۱۳-۱- فهرست منابع و مأخذ.....
۱۰	فصل دوم: ادبیات موضوع و پیشینه تحقیق
۱۱	۱-۲- مقدمه
۱۱	۲-۲- رشد عوامل تولید.....
۱۱	۳-۲- قضیه‌ی ریبزینسکی.....
۱۲	۴-۲- پیشرفت فنی.....
۱۳	۵-۲- مروری بر مطالعات انجام شده.....
۱۳	۱-۵-۲- مطالعات انجام شده در خارج ایران.....
۱۵	۲-۵-۲- مطالعات انجام شده در داخل ایران.....
۲۰	۶-۲- خلاصه و نتیجه‌گیری.....
۲۱	۷-۲- فهرست منابع و مأخذ.....
۲۳	فصل سوم: مبانی نظری و روش‌شناسی تحقیق
۲۴	۱-۳- مقدمه.....
۲۴	۲-۳- ارائه الگو.....
۳۱	۳-۳- روش‌شناسی تحقیق.....

۳۱ ۱-۳-۳-آزمون ریشه واحد برای مانایی
۳۱ ۲-۳-۳-آزمون دیکی- فولر تعمیم یافته
۳۲ ۳-۳-۳-هم‌انباشتگی (همجمعی)
۳۲ ۱-۳-۳-۱- مفهوم اقتصادی و تعریف هم‌انباشتگی
۳۲ ۲-۳-۳-۲- روش جوهانسن- جوسیلیوس
۳۳ ۴-۳-۳-آزمون‌های تعیین تعداد بردارهای هم‌انباشتگی
۳۳ ۵-۳-۳-الگوی تصحیح خطا ECM
۳۴ ۶-۳-۳-الگوی تصحیح خطای برداری VECM
۳۵ ۷-۳-۳-تعیین تعداد وقفه‌های بهینه و شکل الگوی تصحیح خطای برداری
۳۶ ۸-۳-۳-آزمون رتبه ماتریس Π
۳۷ ۹-۳-۳-تشخیص وجود روند در آمار
۳۹ ۴-۳-۴-خلاصه و نتیجه‌گیری
۴۰ ۵-۳-۴-فهرست منابع و مأخذ
۴۲ فصل چهارم: برآورد مدل
۴۳ ۱-۴-۱-مقدمه
۴۳ ۲-۴-۲-جایگاه بخش کشاورزی در اقتصاد ایران
۴۳ ۱-۲-۴-۱- بررسی وضعیت سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی
۴۶ ۲-۲-۴-۲- بررسی وضعیت اشتغال در بخش کشاورزی
۴۸ ۳-۲-۴-۳- بررسی وضعیت ارزش افزوده بخش کشاورزی
۵۲ ۳-۴-۳- داده‌های آماری
۵۲ ۱-۳-۴-۱- قیمت نسبی کالاهای کشاورزی
۵۳ ۲-۳-۴-۲- موجودی سرمایه
۵۴ ۴-۴-۴- تخمین و برآورد مدل
۵۴ ۱-۴-۴-۱- آزمون‌های مانایی
۵۴ ۱-۴-۴-۱- آزمون ریشه واحد برای مانایی متغیرها
۵۶ ۲-۴-۴-۲- آزمون‌های هم‌انباشتگی (همجمعی)
۵۶ ۱-۲-۴-۴-۱- آزمون هم‌انباشتگی انگل- گرنجر تعمیم یافته
۵۷ ۲-۲-۴-۴-۲- آزمون هم‌انباشتگی جوهانسن- جوسیلیوس
۵۷ ۳-۴-۴-۳- آزمون مرتبه انباشتگی متغیرهای الگو
۵۸ ۴-۴-۴-۴- تعیین تعداد وقفه‌های مناسب در الگوی VAR
۵۹ ۵-۴-۴-۵- آزمون رتبه ماتریس
۶۲ ۶-۴-۴-۶- تخمین مدل بلندمدت (VECM)

۶۳ ۷-۴-۴- تخمین مدل تصحیح خطا (ECM).....
۶۴ ۵-۴- آزمون فروض کلاسیک.....
۶۶ ۶-۴- خلاصه و نتیجه‌گیری.....
۶۷ ۷-۴- فهرست منابع و مأخذ.....
۶۸ فصل پنجم: جمع‌بندی، نتیجه‌گیری و پیشنهادات.....
۶۹ ۱-۵- جمع‌بندی.....
۷۱ ۲-۵- تحلیل نتایج.....
۷۳ ۳-۵- پیشنهادات.....
۷۳ ۱-۳-۵- پیشنهادات سیاستی مستقیم.....
۷۳ ۲-۳-۵- پیشنهادات سیاستی غیرمستقیم.....
۷۴ ۳-۳-۵- پیشنهاداتی برای پژوهش‌های آتی.....
۷۵ منابع و مأخذ پایان‌نامه.....
۷۶ منابع فارسی.....
۷۷ منابع لاتین.....
۸۰ پیوست‌ها.....
۸۱ پیوست(الف)- آزمون ریشه واحد- دیکی فولر تعمیم یافته متغیر(Sa).....
۸۲ پیوست(ب)- آزمون ریشه واحد- دیکی فولر تعمیم یافته (LnPa).....
۸۳ پیوست(پ)- آزمون ریشه واحد- دیکی فولر تعمیم یافته (LnK).....
۸۴ پیوست(ت)- آزمون ریشه واحد- دیکی فولر تعمیم یافته (LnR).....
۸۵ پیوست(ث)- آزمون ریشه واحد- دیکی فولر تعمیم یافته جملات خطا.....
۸۶ پیوست(ج)- تعیین طول وقفه بهینه در مدل VAR.....
 پیوست(چ)- تعیین تعداد بردارهای هم‌انباشتگی براساس آزمون اثر (λ trace) و
۸۷ حداکثر مقدار ویژه (λ max).....
۸۸ پیوست(ح)- تعیین رتبه ماتریس، تشخیص روند و انتخاب مناسب‌ترین الگو بطور همزمان.....
۹۰ پیوست(خ)- تخمین مدل بلندمدت VECM.....
۹۲ پیوست(د)- آزمون فروض کلاسیک، عدم وجود ناهمسانی واریانس.....
۹۳ پیوست(ذ)- آزمون فروض کلاسیک، عدم وجود ناهمسانی واریانس.....
۹۴ پیوست(ر)- آزمون فروض کلاسیک، عدم وجود خودهمبستگی.....
۹۵ پیوست(ز)- آزمون فروض کلاسیک، نرمال بودن جمله خطا.....

جدول‌ها

صفحه	عنوان جدول
۵۰	جدول ۴-۱. سرمایه‌گذاری، ارزش افزوده، سهم بخش کشاورزی در GDP، شاغلان بخش کشاورزی و نرخ رشد سرمایه‌گذاری، نرخ رشد ارزش افزوده و نرخ رشد اشتغال
۵۵	جدول ۴-۲. نتایج آزمون ریشه واحد دیکی فولر تعمیم یافته برای سطح متغیرها
۵۵	جدول ۴-۳. نتایج آزمون ریشه واحد دیکی فولر تعمیم یافته برای تفاضل اول متغیرها
۵۷	جدول ۴-۴. آزمون ریشه واحد برای جملات خطا
۵۸	جدول ۴-۵. تعیین طول وقفه بهینه در مدل VAR
۶۰	جدول ۴-۶. تعیین تعداد بردارهای هم‌انباشتگی براساس آزمون اثر (trace λ)
۶۱	جدول ۴-۷. تعیین تعداد بردارهای هم‌انباشتگی براساس آزمون حداکثر مقدار ویژه ($\lambda \max$)
۶۲	جدول ۴-۸. انتخاب مناسب‌ترین شکل الگو
۶۳	جدول ۴-۹. نتایج تخمین مدل بلندمدت VECM
۶۴	جدول ۴-۱۰. نتایج الگوی تصحیح خطا

فهرست نمودارها

صفحه	عنوان نمودار
۲۶	نمودار ۱-۳. تابع مرزی امکانات تولید
۴۵	نمودار ۱-۴. سرمایه‌گذاری انجام شده در بخش کشاورزی در سالهای ۸۶-۱۳۳۸ (میلیارد ریال)
۴۵	نمودار ۲-۴. نرخ رشد سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی در دوره ۱۳۳۸-۱۳۸۶
۴۶	نمودار ۳-۴. تعداد شاغلان ده ساله و بیشتر بخش کشاورزی طی دوره‌ی ۱۳۳۸-۱۳۸۶ (نفر)
۴۷	نمودار ۴-۴. سهم شاغلان ده ساله و بیشتر بخش کشاورزی در اشتغال کل در دوره ۸۶-۱۳۳۸
۴۷	نمودار ۵-۴. نرخ رشد اشتغال در بخش کشاورزی در دوره ۱۳۳۸-۱۳۸۶
۴۸	نمودار ۶-۴. ارزش افزوده بخش کشاورزی طی دوره‌ی ۱۳۳۸-۱۳۸۶ (میلیارد ریال)
۴۹	نمودار ۷-۴. سهم بخش کشاورزی از تولید ناخالص داخلی در دوره ۱۳۳۸-۱۳۸۶
۴۹	نمودار ۸-۴. رشد ارزش افزوده بخش کشاورزی طی دوره ۱۳۳۸-۱۳۸۶

فهرست علائم

نشانه	علامت
تولید ناخالص داخلی	GDP
موجودی سرمایه	K
نیروی کار	L
لگاریتم موجودی سرمایه در هر واحد نیروی کار	LnK
لگاریتم قیمت نسبی کالاهای کشاورزی	LnPA
لگاریتم نسبت زمین به نیروی کار	LnR
قیمت کالاهای کشاورزی	Pa
قیمت کالاهای غیر کشاورزی	Pn
زمین یا منابع طبیعی	R
سهم بخش کشاورزی در تولید ناخالص داخلی	Sa
متغیر زمان	T
عرض از مبدأ	C
الگوی تصحیح خطاء	ECM
الگوی تصحیح خطای برداری	VECM
الگوی خودبازگشت برداری	VAR
ضریب جمله تصحیح خطاء	ECT
متغیر مجازی مربوط به تکانه انقلاب	DU57
جزء اخلاص	Ut

فصل اول

کلیات

دستیابی به رشد اقتصادی با ترکیب مناسب سهم بخش‌های اقتصادی در تولید ناخالص داخلی همواره یکی از اهداف مهم و کلیدی هر کشور است. نکته مهم در این زمینه سهم بخش‌های مولدی مثل کشاورزی و صنعت در تولید ناخالص داخلی است. شواهد تاریخی نشان می‌دهد که رشد کشاورزی در موارد بسیاری باعث تشویق و بهبود رشد اقتصادی شده است. این رابطه مثبت نه تنها در اروپا و آمریکای شمالی در مراحل اولیه رشد صنعتی آنها پیدا شده بلکه همچنین اخیراً در کشورهای آفریقایی و آسیایی نظیر تایوان و هند نیز یافت شده است. بانک جهانی در گزارش توسعه جهان، آمارهای منتشر کرده است که نشان می‌دهد در میان کشورهای که سهم کشاورزی از GDP بزرگتر از ۲۰ درصد در سال ۱۹۷۰ بوده، رشد کشاورزی بیش از ۳ درصد در ۱۷ کشور از ۲۳ کشوری بود که رشد GDP آنها بالای ۵ درصد در سال بود. در همین دوره، ۱۱ کشور از ۱۷ کشور با رشد GDP زیر ۳ درصد در سال دارای رشد کشاورزی تنها یک درصد و یا کمتر بوده‌اند.

برای شناخت کمک کشاورزی به رشد اقتصادی، مهم است بدانیم که چرا در فرایند گذار کشاورزی، سهم GDP کشاورزی نسبت به کل GDP کاهش یافته است. براساس دیدگاهی، رشد تولید کشاورزی توسط رشد در تقاضا برای محصولات برانگیخته می‌شود. از آنجا که تجربه نشان می‌دهد ککش درآمدی برای تولیدات کشاورزی کمتر از واحد است، رشد تقاضا برای تولیدات کشاورزی کمتر از رشد درآمد است. در سطح کلی این امر بیانگر این است که فروش ناخالص تولیدات کشاورزی کمتر از GDP کل اقتصاد رشد می‌کند و بنابراین اهمیت نسبی GDP کشاورزی نسبت به GDP کل کاهش نشان می‌دهد (حسینی، ۱۳۸۳).

اندرسون^۱، دلایل کاهش در سهم اقتصاد رو به رشد کشاورزی را بررسی کرد. وی خاطر نشان کرد که اگر تغییر تکنولوژی و گسترش سرمایه به طور همزمان منجر به افزایش کارایی اقتصادی بخش غیرکشاورزی (صنعت) و درآمد افراد شود، براساس قانون انگل افزایش درآمد سبب می‌گردد، سهم کمتری از درآمد صرف مواد غذایی شود می‌توان گفت رابطه مبادله به زیان بخش کشاورزی تغییر کرده و سهم این بخش در تولید ناخالص داخلی و مزیت نسبی کاهش می‌یابد (اندرسون، ۱۹۸۷).

در تحقیق حاضر سعی می‌شود که با استفاده داده‌های سالانه مورد نظر طی دوره ۱۳۳۸ تا ۱۳۸۶ و با بکارگیری از تکنیک‌های اقتصادسنجی به بررسی چگونگی تأثیر قیمت‌های نسبی، موجودی عوامل اصلی تولید و تغییر فنی بر سهم بخش کشاورزی، پرداخته شود. پایان نامه حاضر در پنج فصل تدوین شده که فصل اول

^۱. Anderson, k, (1987).

تحت عنوان «کلیات» و فصل دوم تحت عنوان «ادبیات موضوع و پیشینه تحقیق» ارائه شده است. «مبانی نظری و روش‌شناسی تحقیق» فصل سوم پایان‌نامه را به خود اختصاص داده و فصل چهارم «بحث و برآورد مدل» و در فصل پنجم «نتیجه‌گیری و پیشنهادات» ارائه شده است.

۲-۱- بیان مسئله و سؤال‌های اصلی تحقیق

از جمله عواملی که در رشد تولید ناخالص داخلی بخش‌های اقتصادی تأثیر بسزایی دارد، مسئله قیمت کالاهای تولیدی و سرمایه‌گذاری در بخش‌های اقتصادی است. به دلیل محدودیت منابع تولیدی و نامحدود بودن خواسته‌های جوامع بشری، قیمت‌ها یکی از ابزارهای کارا در جهت تخصیص منابع به فعالیت‌های مختلف اقتصادی است. تغییر در قیمت کالاهای تولیدی بخش‌ها در واقع عامل تحرک سرمایه میان بخش‌های متفاوت اقتصادی است. بنابراین، رشد بیشتر از آن بخشی است که رابطه مبادله به نفع آن بخش باشد و سرمایه را جذب خود کند (کورکی‌نژاد و نجفی، ۱۳۸۷).

برای مثال تغییرات مطلوب در رابطه مبادله برای بخش خدمات در اقتصاد ایران باعث شده تا سهم این بخش از GDP افزایش پیدا کند و حتی نیروی کار آن از جمعیت شاغل از ۲۶/۳ درصد در سال ۱۳۴۵ به ۴۶/۳ درصد در سال ۱۳۷۵ افزایش یابد. همچنین، شاخص قیمت بخش‌های صنعت و خدمات نسبت به شاخص قیمت کشاورزی طی این دوره بیشتر تمایل به افزایش داشته است (حسینی، ۱۳۸۳).

در همین راستا، هدف این مطالعه نیز بررسی چگونگی تأثیر قیمت‌های نسبی کشاورزی و عوامل اصلی تولید بر سهم بخش کشاورزی در تولید ناخالص داخلی است. این سؤال مطرح است که قیمت‌های نسبی، موجودی عوامل تولید و تغییر تکنولوژی چه تأثیری روی سهم بخش کشاورزی در GDP دارند. تا با توجه به اهمیت موارد بالا، سؤالات زیر در تحقیق حاضر مدنظر است.

۱- آیا قیمت‌های نسبی بر سهم بخش کشاورزی از GDP تأثیر می‌گذارد؟

۲- موجودی سرمایه چه تأثیری بر سهم کشاورزی از GDP می‌گذارد؟

۳-۱- ضرورت و اهمیت موضوع

مطالعات متعدد اقتصاددانان از دهه ۱۹۵۰ به بعد گویای اهمیت بخش کشاورزی در روند رشد و توسعه اقتصادی بوده است. آنها تأکید داشتند که بخش کشاورزی می‌تواند با انتقال منابع اضافی (به ویژه نیروی کار)، به بخش صنعت روند توسعه اقتصادی را شتاب بخشد. برای رهایی از تعادل در سطح پایین اقتصاد، سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی ضروری است، زیرا این بخش می‌تواند از طریق فراهم کردن نیروی کار، تأمین

ارز، برقراری امنیت غذایی و ایجاد تقاضا برای تولیدات سایر بخش‌ها به رشد و توسعه اقتصادی کمک کند. برخی دیگر معتقدند که دستیابی به توسعه چشمگیر، وابسته به سرمایه‌گذاری و انجام تحقیقات در بخش کشاورزی است (هادیان، ۱۳۸۱).

مسیر توسعه صنعتی در اکثر کشورهای پیشرفته دال بر این واقعیت است که گسترش فناوری در این بخش و ایجاد صنایع مرتبط با آن، اولین گام در فرایند صنعتی شدن این کشورها بوده است. در واقع توسعه اقتصادی همواره با گذر اقتصاد از سهم غالب بخش کشاورزی به سمت بخش‌های صنعت و خدمات همراه بوده است و لذا سهم نسبی بخش کشاورزی باید به سرعت کاهش یابد (کورکی‌نژاد و نجفی، ۱۳۸۷).

در کشورهای در حال توسعه معمولاً بخش کشاورزی گستردگی و اهمیت خاصی دارد، زیرا از یک سو اشتغالزا است و از سوی دیگر تأمین‌کننده مواد غذایی برای افراد و مواد اولیه برای صنایع تبدیلی است. بر این اساس این بخش نقش مهمی در رفاه و بهبود و سطح تغذیه دارد (ابریشمی، ۱۳۷۵).

۱-۴- فرضیه‌ها

تحقیق حاضر قصد دارد با توجه به سؤالات مطرح شده، فرضیات زیر را با استفاده از اطلاعات و داده‌های آماری لازم آزمون نماید:

۱- افزایش قیمت‌های نسبی کشاورزی تأثیر مثبت بر سهم بخش کشاورزی از GDP دارد.

۲- افزایش موجودی سرمایه تأثیر مثبت بر سهم بخش کشاورزی از GDP دارد.

۱-۵- پیشینه تحقیق

در این بخش به معرفی اجمالی تحقیقات انجام شده در داخل و خارج کشور پرداخته می‌شود. در فصل دوم به بررسی بیشتر این تحقیقات خواهیم پرداخت. در ابتدا به تحقیقاتی که در داخل کشور انجام شده است بطور مختصر و اجمالی مرور می‌کنیم.

فتحی (۱۳۷۲) با استفاده از فرمول ارائه شده توسط کوزنتس و استفاده از اطلاعات آماری سال‌های استفاده ۱۳۵۳ تا ۱۳۶۹ به بررسی نقش بخش کشاورزی در توسعه اقتصادی ایران پرداخت. نتایج حاصل از این مطالعه نشان داد که: ۱- سهم بخش کشاورزی در این دوره افزایش و سهم بخش غیرکشاورزی کاهش یافته است. ۲- رشد بخش کشاورزی از رشد بخش غیرکشاورزی بزرگتر است. ۳- نسبت سهم بخش غیرکشاورزی به کشاورزی منفی و کاهنده است. ۴- با حذف نقش بخش نفت از اقتصاد، سهم بخش کشاورزی در رشد

ارزش افزوده فزاینده و در حالی که کل بخش‌های اقتصاد در نظر گرفته شوند، کاهشدهنده است. ۵- با حذف بخش‌های نفت و خدمات از اقتصاد، سهم بخش کشاورزی در ارزش افزوده افزایش می‌یابد.

صباغ کرمانی و حسینی (۱۳۸۳)، در مطالعه‌ای با عنوان «بررسی اثرات رشد بین بخشی در اقتصاد ایران» جهت تحلیل چگونگی تأثیر نهاده‌های تولیدی و تغییرات قیمت‌های نسبی بخشی روی رشد ارزش افزوده بخش‌های اقتصادی و روابط متقابل بین آنها از ویژگی‌های پوش تابع ناخالص داخلی برای شناسایی منابع رشد و عوامل موثر بر تحول بخش‌های کشاورزی، صنایع و معادن و خدمات استفاده کردند. نتایج نشان داد که افزایش ستاده و بازدهی عوامل تولید، به شدت نسبی بکارگیری عوامل دارد. نتایج برآورد پارامترها و کشش‌های عرضه محصول و بازدهی عوامل در بخش‌های مختلف نشان داد که بین بخش کشاورزی و سایر بخش‌های اقتصاد در بکارگیری عوامل تولید پیوندهای قوی وجود دارد. آنها همچنین معادلات سهم بخش‌های اقتصادی را در اقتصاد ایران را با استفاده از روش‌های اقتصادسنجی تخمین زدند.

حاجی‌رحیمی (۱۳۸۳)، در رساله خود با عنوان «بررسی رشد واقعی و تغییرات تکنولوژی در بخش کشاورزی ایران با استفاده از روش متغیر نهان» به منظور ایجاد یک شاخص کمی برای عامل گسترش تکنولوژی در بخش کشاورزی ایران و همچنین بررسی عوامل تعیین کننده رشد ارزش افزوده در این بخش انجام گرفت. یافته‌های این تحقیق نشان داد که متغیر، ورود نوآوری‌های جهانی و سرمایه انسانی در شکل‌دهی تغییرات تأثیر مثبت و معنی‌دار دارند. اما، اثر متغیر تحقیقات و ترویج با اینکه دارای علامت مثبت ولی از نظر آماری معنادار نیست. نتایج همچنین نشان داد انباشت سرمایه عمده‌ترین منبع رشد بخش کشاورزی در دوره ۱۳۷۸-۱۳۵۰ بوده است. همچنین یافته‌های این تحقیق نشان از تأثیر مثبت و معنی‌دار تغییرات فنی بر رشد ارزش افزوده بخش کشاورزی دارد. تغییر تعداد کارگران شاغل در بخش کشاورزی تأثیر چندانی بر رشد ارزش افزوده کشاورزی نداشته است. ضریب عامل تغییر تکنولوژی در معادلات انباشت سرمایه و تقاضای نیروی کار به ترتیب مثبت و منفی بوده است. نتایج این مطالعه نشان داد که ارزش افزوده بخش کشاورزی بیشترین تأثیر مثبت را بر ارزش افزوده کل داشته است. بخش خدمات نیز دارای تأثیر مثبت و معنی‌دار بر ارزش افزوده کل بوده است.

در خارج از کشور نیز در این زمینه مطالعات و تحقیقاتی انجام شده که بعضی از تحقیقات انجام شده را در این بخش آورده شده‌اند.

گاتاک و اینگرسنت(۱۹۸۳)، به منظور بررسی سهم بخش کشاورزی کشورها در حال توسعه، در رشد و توسعه اقتصادی‌شان، با تقسیم گروهی از کشورهای در حال توسعه به سه دسته با درآمد کم، متوسط، و بالا و بر اساس آمار دوره ۱۹۶۰-۱۹۷۸ دریافتند که: ۱- سهم بخش کشاورزی در رشد تولید ناخالص داخلی کاهنده و در مراحل پایانی توسعه کوچک است. ۲- نسبت تولید ناخالص داخلی بخش غیرکشاورزی به بخش کشاورزی و تغییر در این نسبت به درجه توسعه یافتگی اقتصاد مربوط بوده و در کشورهای توسعه یافته بزرگتر است. ۳- نرخ رشد بخش غیرکشاورزی بزرگتر از نرخ رشد بخش کشاورزی است.

مارتین و وار(۱۹۹۱)، در مطالعه‌ی با عنوان «کاهش نسبی سهم کشاورزی اندونزی، تجزیه و تحلیل طرف عرضه» به بررسی عوامل مؤثر بر سهم بخش کشاورزی در GDP پرداختند. آنها برای نشان دادن چگونگی این تأثیرات با استفاده از امکان‌پذیری کاربرد روش دوگان و فرم تابع ترانسلوگ و همچنین بطور وسیع از تحلیل‌های اقتصاد خرد در کشاورزی استفاده کردند. نتایج نشان داد که قیمت‌های نسبی از اهمیت زیادی در اقتصاد اندونزی دارند و همچنین تغییر فنی می‌تواند در کاهش سهم بخش کشاورزی مؤثر باشد.

شنگ (۲۰۰۹)، در مطالعه‌ی با عنوان «کاهش نسبی سهم کشاورزی در چین» کوشید که تا تأثیر سه عامل اصلی: الف) تغییرات قیمت ب) تغییرات موجودی عوامل تولید پ) تغییرات تکنولوژی را روی کاهش نسبی سهم کشاورزی چین را توضیح دهد. در این تحقیق، با استفاده از مدل نظری تابع درآمد پیشنهاد شده توسط دیگزیت و نورمن (۱۹۸۰)، به برآورد مدل پرداخت. نتایج نشان داد که فقط نسبت قیمت‌ها مهم هستند و اثر مثبت بر سهم بخش کشاورزی چین دارند. با افزایش قیمت‌های نسبی کشاورزی، می‌تواند باعث افزایش سهم بخش کشاورزی چین در تولید ناخالص این کشور شود.

۱-۶-اهداف تحقیق

هدف اصلی این مطالعه بررسی عوامل تأثیرگذار روی سهم بخش کشاورزی است. هدف دیگر آن مشخص کردن این نکته است که چه عواملی (مثلاً افزایش قیمت‌ها یا انتقال منابع تولید بدلیل تغییر رابطه مبادله به نفع بخشی خاص) باعث افزایش سهم بخش کشاورزی در تولید ناخالص داخلی می‌شوند. از اهداف دیگر این تحقیق می‌توان به موضوعات زیر اشاره کرد.

۱- بررسی جایگاه بخش کشاورزی در اشتغال و تولید ناخالص داخلی

۲- بررسی وضعیت سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی

۳- ارائه راهکارهایی برای ارتقای سهم بخش کشاورزی در اقتصاد ایران جهت نیل به توسعه و رشد

مطلوب اقتصادی

۷-۱- کاربردهای تحقیق

با توجه به نقش بخش کشاورزی در رشد و توسعه اقتصادی کشور نتایج این پایان نامه می تواند به دولت و وزارت جهاد کشاورزی در اتخاذ سیاست‌های کلان اقتصادی و سیاست‌های مربوط به بخش کشاورزی جهت توسعه و رشد اقتصادی کشور کمک شایانی بکند.

۸-۱- استفاده‌کنندگان از نتایج تحقیق

علاوه بر محافل دانشگاهی، تلاش می‌شود که تحقیق حاضر در راستای اهدافی باشد که مورد استفاده‌ی، وزارت جهاد کشاورزی و دیگر سازمان‌های مربوطه قرار گیرد.

۹-۱- نوآوری تحقیق

با توجه به مطالعات انجام شده توسط نگارنده تحقیقات چندانی در زمینه‌ی سهم بخش کشاورزی و عوامل موثر بر آن در تولید ناخالص داخلی انجام نشده است. بنابراین این مطالعه دارای نوآوری است.

۱۰-۱- روش انجام تحقیق

در این تحقیق ابتدا ضمن مطالعه منابع کتابخانه‌ای، قصد آن است که اطلاعات و داده‌های آماری بدست آمده از روش اسنادی را با استفاده از روش اقتصادسنجی الگوی خودبرداری (VECM) جهت تعیین تعداد بردارهای هم‌انباشتگی، از روش هم‌انباشتگی جوهانسن و جوسیلیوس و با استفاده نرم افزار Eviews فرضیات را آزمون کرده و به سوالات تحقیق پاسخ داده شود.

۱۱-۱- روش و ابزار گردآوری اطلاعات تحقیق

برای جمع‌آوری اطلاعات مربوط به تحقیق از روش اسنادی یا کتابخانه‌ای استفاده شده است و همچنین جهت تهیه آمار و داده‌های مورد نظر که به صورت داده‌های سری زمانی می‌باشد، از منابع مختلف زیر استفاده می‌شود.

۱- بانک مرکزی ایران

۲- مرکز آمار ایران

۳- سایت فائو (FAO)

۱-۱۲- زمان بندی انجام مراحل مختلف تحقیق

مراحل انجام	زمان
تهیه طرح تحقیق پایان نامه و تصویب	آبان، آذر و دی
مرور ادبیات و سابقه تحقیق	بهمن و اسفند
جمع آوری اطلاعات و آمار مورد نیاز	فروردین و اردیبهشت
ارائه مدل اقتصادسنجی	خرداد و تیر
تخمین مدل و تجزیه و تحلیل	مرداد و شهریور
تدوین نهایی پایان نامه	مهر، آبان و آذر